

2. Муқан Н. В. Неперервна педагогічна освіта вчителів загальноосвітніх шкіл. Професійне становлення та розвиток (на матеріалах Великої Британії, Канади, США). Л.: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». 2010. 283 с.

3. Bybee R. W., Loucks-Horsley S. Advancing technology education: the role of professional development. *The Technology Teacher*. 200. No 60 (2). P. 31–34.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ПОПУЛЯЦІЇ В РАМКАХ МОДЕЛІ ФЕРХЮЛЬСТА

Дмитерко Анатолій Тарасович

магістрант спеціальності 014.09 Середня освіта (Інформатика),
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
dmyterko_at@fizmat.tnpu.edu.ua

Грод Інна Миколаївна

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформатики та методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
grodin@fizmat.tnpu.edu.ua

Не існує жодної популяції, чисельність якої не зазнавала б змін. Дискретні значення цієї величини можуть бути отримані з експериментальних даних (лабораторних або польових).

Процес моделювання динаміки популяції залежить, як правило, від двох основних компонент: хороший блок експериментальних даних і знання про екологію виду. У випадку з моделюванням динаміки жука *Carabus arvensis* Herbst (польова жужелиця) ми зіштовхуємося із ситуацією, коли довгостроковий неперервний ряд даних про чисельність популяції відсутній.

Дані, які були отримані під час літніх польових практик, мають істотну, і що саме основне, різну похибку. Це видно по зміні інтервалу чисельності (від 220 в 2005 р до 550 в 2015). Крім того, обліки проводяться з великою різницею в часі. За цей час фактори, що впливають на чисельність, сильно змінюються як якісно, так і кількісно.

В роботах різних авторів по дослідженню динамік популяцій використовуються різні моделі (модель Мальтуса [4], модель Ферхюльста [3], модель Леслі [1], модель Рікера [2] тощо), які можуть, з тими чи іншими поправками, бути використані в якості основних для прогнозування чисельності популяції жуків. Після аналізу особливостей різних моделей була вибрана модель Ферхюльста.

Ідея Ферхюльста [3] полягала в накладанні на експоненціальний ріст, який виражений формулою, деякого фактору, що характеризує уповільнення росту популяції. Найпростіше із можливих припущень, полягає в тому, що швидкість росту рівна не r , а $r(1 - N/K)$, і визначає уповільнення росту. В цьому випадку логістичне диференціальне рівняння набуде такого вигляду

$$\frac{dN}{dt} = rN - \frac{rN^2}{K} = rN \left(1 - \frac{N}{K}\right).$$

Враховуючи, що для реальної моделі деякі параметри в цій формулі також можуть залежати від часу і ця залежність не може бути виражена в аналітичному

вигляді, використання розрахунків за рекурентною формулою є більш сприятливим варіантом

$$N_{t+1} = N_t \left[1 + r \left(1 - \frac{N_t}{K} \right) \right].$$

Тут K – константа, яка позначає верхню границю збільшення чисельності популяції, і називається верхньою асимптотою для S -образної кривої. Величину K також називають гранично допустимим навантаженням на середовище, або густиною середовища для даної популяції. Ітераційний крок для розрахунків – 1 рік.

Формально розрахунок по моделі Ферхюльста з урахуванням просторового розподілу всіх параметрів виглядає так:

$$N(t+1) = \sum_{i=0}^m N(t)_i * \left\{ 1 + \sum_{i=0}^m r(t)_i * \left\{ 1 - \frac{\sum_{i=0}^m N(t)_i}{\sum_{i=0}^m K(t)_i} \right\} \right\}$$

де m – загальна кількість просторових комірок, на які розбита площа дослідження. У формулі використовуються параметри $r(t)$ і $K(t)$. У загальному випадку будемо вважати, що ці параметри не тільки просторово розподілені, але є функціями від часу, таким чином ми маємо можливість закладати зміну цих параметрів внаслідок зміни параметрів середовища або передбачуваної міри по керуванню популяцією.

Загальна формула для розрахунку виглядає так:

$$N(t+1)_i = N(t)_i * \left\{ 1 + r(t)_i * \left\{ 1 - \frac{N(t)_i}{K(t)_i} \right\} \right\}$$

Стартова чисельність ($N(t_0)$). В якості даних при розподілі цього параметру були використані максимальні густини жуків, зафіксовані з 2005 по 2015 роки.

Робота по створенню моделі динаміки жука виявила деякі проблеми в даних, які необхідні для більш точної роботи в моделі. Один із ключових параметрів (ємність угідь) потребує серйозного уточнення. Необхідно розглянути декілька підходів в оцінці цього параметра і оцінити, наскільки точно зараз ми можемо визначити стан кормової бази для жуків. Це один із ключових факторів для оцінки ємності угідь.

Ще один потенційний напрямок по покращенню моделі – це введення механізму внутрішньопопуляційної міграції жуків. В даний час дуже мало даних по чисельних оцінках цього явища і не розроблена сама модель такого механізму.

Отримані в результаті обчислення значення або відповідали даним спостереження, або відрізнялися від них з незначною похибкою, фіксуючи збільшення чисельності за 10 років приблизно в 1,5 рази. Картина змінилася для періоду спостережень від 2008 року. Модель дала чергове збільшення чисельності за 9 років в 1,4 рази, тоді як дані дослідження показали тенденцію до стабілізації чисельності популяції.

Після 2013 року деякий час продовжується незначний ріст чисельності популяції. В 2017 році результати дослідження добре узгоджуються з останніми даними обліку. Згідно моделі, чисельність популяції стабілізується після 2020 року (рис. 1).

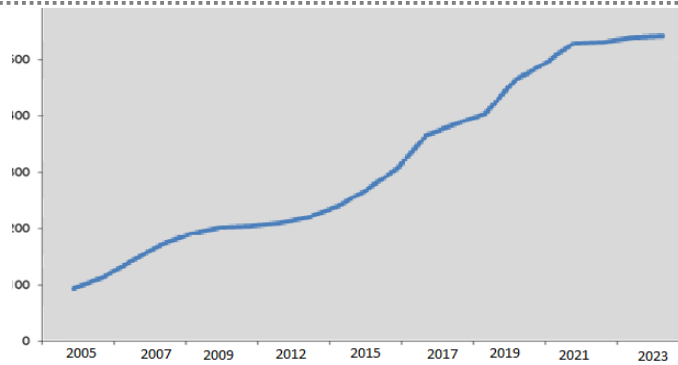

Рис. 1. Оцінка чисельності популяції жуків з 2005 по 2022 рр.

Модель не описує чисельність популяції на інших територіях. Всяка популяція може переживати не тільки фази росту і стабілізації, але і фазу падіння чисельності. Зміни в майбутньому можливі в двох напрямках, причому одночасно. В сторону зменшення – внаслідок зменшення території для існування. В сторону збільшення – внаслідок збільшення кормової бази і покращення умов проживання.

Отримані результати мають важливе практичне значення для прогнозування зміни чисельності різних біологічних видів.

Безпосередньо для реалізації моделі були написані відповідні скрипти на мові Python.

Список використаних джерел

1. Leslie P.H. On the use of matrices in certain population mathematics / *Biometrika*.– 1945.–V.33, N3.– P.183-212.
2. Ricker, W. E. Stock and Recruitment // *Journal of the Fisheries Research Board of Canada*. – 1954. – Т. 11, № 5. – С. 559–623
3. Verhulst, P. F., *Recherches Mathématiques sur La Loi D'Accroissement de la Population, Nouveaux Mémoires de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, 18, Art. 1, 1-45, 1845 (Mathematical Researches into the Law of Population Growth Increase)
4. Коротчаев А. В., Малков А. С., Халтурина Д. А. *Законы истории. Математическое моделирование развития Мир-Системы. Демография, экономика, культура..* М.: УРСС, 2007. ISBN 978-5-484-00957-2.

ІНТЕГРОВАНІЙ УРОК ЯК СПОСІБ ОБ'ЄДНАННЯ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Майхер Іванна Іванівна

магістрантка спеціальності 014.09 Середня освіта (Інформатика),
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
ivannasnigur4@gmail.com

Струк Оксана Олегівна

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри інформатики та методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
oksana.struk@gmail.com

Проблема особистісно орієнтованої освіти в умовах впровадження Концепції Нової української школи є сьогодні центральною в системі науково-педагогічного знання. Розв'язання цієї проблеми значною мірою пов'язане з інтеграцією знань, а в підсумку – навчальних дисциплін. До того ж інтеграція